

ХҒТАР 77.29.10

ӘОЖ 796.83

<https://doi.org/10.52269/SRDG2612047>

АУЫЛ МЕКТЕПТЕРІНІҢ 13-14 ЖАСТАҒЫ БОКСШЫЛАРЫНДА ЖЫЛДАМДЫҚТЫ ҮЙЛЕСТІРУ ҚАСИЕТТЕРІН ДАМУҒА КЕШЕНДІ ОҚЫТУ БАҒДАРЛАМАСЫНЫҢ ӨСЕРІ

Ахметов Р.Ә.* – Педагогика ғылымдарының магистрі, дене мәдениеті ілімі мен әдістемесі және спорттық дайындық кафедрасы аға оқытушысы, Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды Ұлттық зерттеу университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы.

Иманбетов А.Н. – Педагогика ғылымдарының кандидаты, бастапқы әскери дайындық және жеке сайыс кафедрасы қауымдастырылған профессоры, Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды Ұлттық зерттеу университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы.

Сафарғалиева Г.Н. – Педагогика ғылымдарының магистрі, дене шынықтыру теориясы мен практикасы кафедрасының аға оқытушысы, Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университеті, Қостанай қ., Қазақстан Республикасы.

Рысбек Қ. – Педагогика ғылымдарының магистрі, дене тәрбиесі кафедрасы аға оқытушысы, Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды Ұлттық зерттеу университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы.

Мақалада ауыл мектептерінде жаттығатын 13-14 жас аралығындағы боксшылардың жылдамдықты үйлестіру қасиеттерін дамыту мәселесі зерттелді. Зерттеудің мақсаты – жасөспірімдердің жылдамдық үйлестіру қасиеттерін дамыту деңгейін арттыруға бағытталған тиімді жаттығу әдістерін анықтау. Зерттеу жасөспірімдердің жас ерекшеліктерін, ауылдық жерлердегі спорттық база мен жаттығу жағдайларының шектеулілігін ескере отырып жүргізілген. Сонымен қатар мақалада жылдамдық пен қозғалыс үйлесімділігін дамытуға бағытталған жаттығулардың бокс техникасын жетілдірудегі маңызы айқындалады. Зерттеу нәтижелері жүйелі және мақсатты ұйымдастырылған жаттығу үдерісі жас боксшылардың қимыл дәлдігін, реакция жылдамдығын және жалпы спорттық дайындығын арттыратынын көрсетеді. Эксперименттік әдіс негізінде зерттеу 24 жасөспірім боксшы арасында жүргізілді. Қатысушыларға жылдамдық пен үйлестіруді дамытуға арналған арнайы жаттығу кешені ұсынылды. Зерттеу барысында физикалық және үйлестіру қабілеттері жылдамдық белсенділігі, раундтық төзімділік, координация, реакцияларды анықтау арқылы бағаланды. Нәтижелер көрсеткендей, жүйелі және мақсатты жаттығулар реакция жылдамдығы, аяқ-қол үйлестіру және тепе-теңдік көрсеткіштерін елеулі түрде жақсартты. Сонымен қатар, әдістеме ауыл мектептерінде қолжетімді құралдар арқылы тиімді түрде жүзеге асыруға мүмкіндік беретіндігі дәлелденді. Зерттеу қорытындысы бойынша, 13-14 жас аралығындағы боксшыларда жылдамдықты үйлестіру қасиеттерін дамыту спорттық нәтижелерді жақсартуға және техникалық шеберлікті арттыруға тікелей әсер етеді. Нәтижелер ауылдық мектептердің және басқада балалар мен жасөспірімдер спорт мектептері жаттығу бағдарламаларына енгізуге ұсынылады.

Түйінді сөздер: Жылдамдықты үйлестіру қасиеттері, 13-14 жастағы жасөспірімдер, бокс, ауыл мектептері, Кешенді оқыту бағдарламасы, оқу-жаттығу, жаттығу әдістемесі.

ВЛИЯНИЕ КОМПЛЕКСНОЙ ПРОГРАММЫ ТРЕНИРОВОК НА РАЗВИТИЕ СКОРОСТНО-КООРДИНАЦИОННЫХ КАЧЕСТВ У БОКСЕРОВ 13-14 ЛЕТ ИЗ СЕЛЬСКИХ ШКОЛ

Ахметов Р.А.* – магистр педагогических наук, старший преподаватель кафедры теории и методики физической культуры и спортивной подготовки, Карагандинский Национальный исследовательский университет имени Е.А. Букетова, г. Караганда, Республика Казахстан.

Иманбетов А.Н. – кандидат педагогических наук, ассоциированный профессор кафедры начальной военной подготовки и единоборств, Карагандинский Национальный исследовательский университет имени Е.А. Букетова, г. Караганда, Республика Казахстан.

Сафарғалиева Г.Н. – магистр педагогических наук, старший преподаватель кафедры теории и практики физической культуры и спорта, Костанайский региональный университет имени Ахмет Байтұрсынұлы, г. Костанай, Республика Казахстан.

Рысбек Қ. – магистр педагогических наук, старший преподаватель кафедры физвоспитания, Карагандинский Национальный исследовательский университет имени Е.А. Букетова, г. Караганда, Республика Казахстан.

В статье рассматривается развитие скоростно-координационных навыков у боксеров 13-14 лет, тренирующихся в сельских школах. Цель исследования – выявить эффективные методы тренировки, направленные на повышение уровня скоростно-координационных навыков у подростков. Исследование проводилось с учетом возрастных особенностей подростков, ограниченных

спортивных сооружений и условий тренировок в сельской местности. В статье также подчеркивается важность упражнений, направленных на развитие скорости и координации движений, для совершенствования техники бокса. Результаты исследования показывают, что систематический и целенаправленный тренировочный процесс повышает точность движений, скорость реакции и общую спортивную подготовку молодых боксеров. Исследование проводилось на 24 юных боксерах с использованием экспериментального метода. Участникам была предоставлена специальная тренировочная программа, разработанная для развития скорости и координации. В ходе исследования оценивались физические и координационные способности путем измерения скорости реакции, выносливости в раундах, координации и времени реакции. Результаты показали, что систематическая и целенаправленная тренировка значительно улучшила скорость реакции, зрительно-моторную координацию и равновесие. Также было доказано, что данная методика может быть эффективно внедрена в сельских школах с использованием имеющихся инструментов. Согласно результатам исследования, развитие скоростно-координационных навыков у боксеров в возрасте 13-14 лет оказывает прямое влияние на улучшение спортивных результатов и повышение технического мастерства. Результаты рекомендуются для включения в тренировочные программы сельских школ и других детских и юношеских спортивных школ.

Ключевые слова: скоростно-координационные свойства, юноши 13-14 лет, бокс, сельские школы, комплексная программа подготовки, тренировка, методика тренировок.

THE IMPACT OF A COMPREHENSIVE TRAINING PROGRAM ON THE DEVELOPMENT OF SPEED AND COORDINATION QUALITIES IN 13-14-YEAR-OLD BOXERS FROM RURAL SCHOOLS

Akhmetov R.A. – Master of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer of the Department of theory and methods of physical education and sports training, Karaganda Buketov University, Karaganda, Republic of Kazakhstan.*

Imanbetov A.N. – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of basic military training and martial arts, Karaganda Buketov University, Karaganda, Republic of Kazakhstan.

Safargaliyeva G.N. – Master of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer of the Department of theory and practice of physical culture and sports, Akhmet Baitursynuly Kostanay Regional University, Kostanay, Republic of Kazakhstan.

Rysbek K. – Master of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer of the Department of physical education, Karaganda Buketov University, Karaganda, Republic of Kazakhstan.

This article examines the development of speed and coordination skills in 13-14-year-old boxers training in rural schools. The aim of the study is to identify effective training methods aimed at improving speed-coordination skills in adolescents. The study was conducted taking into account the age characteristics of adolescents, limited sports facilities, and training conditions in rural areas. The article also emphasizes the importance of exercises aimed at developing speed and coordination for improving boxing technique. The study's results show that systematic and targeted training improves the precision of movements, reaction speed, and overall athletic performance of young boxers. The study involved 24 young boxers and used an experimental method. Participants were given a specialized training program designed to develop speed and coordination. The study assessed physical and coordination abilities by measuring reaction speed, endurance across rounds, coordination, and reaction time. The results showed that systematic and targeted training significantly improved reaction time, hand-to-eye coordination, and balance. It was also demonstrated that this method could be effectively implemented in rural schools using existing tools. According to the study, the development of speed and coordination skills in boxers aged 13-14 years has a direct impact on improving athletic performance and technical skill. The results are recommended for inclusion in the training programs of rural schools and other children's and youth sports schools.

Key words: speed and coordination qualities, 13-14-year-old adolescents, boxing, rural schools, comprehensive training program, training, training methodology.

Кіріспе. Қазіргі таңда республикамыздың Спорт және туризм министрлігінің ресим деректеріне сүйенсек ауылдық жерлерде спорт инфрақұрылымы мен спорт ғимараттары, стадиондар, бассейндер, спорт залдар болғанымен олардың көпшілігі көнерген немесе қаржының аздығынан басым бөлігі жұмыс істемейді немесе тиімділігі әлсіз. 2023-2029 жылдарға арналған дене шынықтыру мен спорты дамыту тұжырымдамасы аясында жасалған зерттеулерде ауылдағы спорт нысандарының аздығы және олардың заман талабына сай келмейтіндігі айтылады. 2025 жылығы ресми деректерге сүйенсек елімізде спортпен айналысатындар жалпы халық санының шамамен 41 пайызын құрайды. Осы аталған деректерге қала тұрғындары ауылдықтарға қарағанда белсенді деп көрсетіледі. Халықаралық зерттеулерде, ауыл мен қала тұрғындары арасындағы физикалық белсенділік үлгілерінің айырмашылығын зерделей келе қала тұрғындары бос уақыттағы спортпен жиі айналысса, ауыл тұрғындары күнделікті тұрмыстық немесе еңбек белсенділігі арқылы физикалық белсенді болады деген тұжырымдар жасаған. Біз қарастырып отырған ауыл балаларының бокспен шұғылданудағы жылдамдықты

үйлестіру қасиеттерін дамытуда кешенді бағдарламаның әсерін зерттеуге арнап отырғанымыз бүгінгі таңда өзекті деп есептейміз. Жылдамдықты үйлестіру қасиеттері жылдам рефлексстерді, нақты қозғалыстарды және қарқынды физикалық қысым кезінде бақылауды сақтау қабілетін талап ететін бокстағы сәттілік үшін өте маңызды. Жылдамдық, реакция уақыты, тепе-теңдік, икемділік және төзімділікті қамтитын бұл қасиеттер күрделі мотор тапсырмаларын жылдам және дәл орындау үшін өте маңызды. Жасөспірім боксшылар үшін, әсіресе 13-14 жас аралығындағы боксшылар үшін бұл қабілеттердің дамуы өте маңызды, өйткені ол физикалық және жүйке-бұлшықет дамуының маңызды кезеңіне сәйкес келеді. Дегенмен, ауылдық жерлердегі спортшылар осы даму қажеттіліктерін жеткілікті түрде қанағаттандыра алатын сапалы оқу бағдарламаларына қол жеткізуде айтарлықтай қиындықтарға тап болады. Ауылдық спорт мектептері көбінесе шектеулі ресурстармен жұмыс істейді, біліктілікті арттыру базасы, арнайы құрал-жабдықтар және тәжірибелі жаттықтырушылар құрамы жоқ, мұның бәрі жас спортшылардың спорттық дамуына кедергі келтіруі мүмкін. Осы қиындықтарға қарамастан, ресурс шектеулі жағдайда жас боксшылардың артта қалмауын қамтамасыз ете отырып, ауылдық және қалалық спортшылар арасындағы алшақтықты жоюға көмектесетін оқу бағдарламаларын зерттеу және енгізу өте маңызды. 13-14 жас аралығындағы сыни даму кезеңі – бұл спортшылар жаттығу ынталандыруларына ерекше жауап беретін кезең, бұл жылдамдықты үйлестіру қасиеттерін жақсартуға арналған мақсатты араласуды жүзеге асыру үшін тамаша уақыт. Сондықтан бұл зерттеу ауылдық жасөспірімдер боксшыларының ерекше жағдайларына бейімделген кешенді жаттығу бағдарламасын әзірлеу және бағалау арқылы олардың нақты қажеттіліктерін шешуге тырысады.

Зерттеу жұмыстың мақсаты: 13-14 жастағы жасөспірім боксшылардың жылдамдығы үйлестіру қасиеттерін дамытуға кешенді бағдарламаның әсерін теориялық тұрғыда негіздеу және әдістемесін тәжірибеде тексеру.

Зерттеудің міндеттері:

- жасөспірім боксшыларды жылдамдығы үйлестіру қасиеттерін дамытуға арналған кешенді бағдарламаның әсерін анықтап, әдістемесін дайындау және жүзеге асыру технологиясын әзірлеу;
- жасөспірім боксшыларда жылдамдықты үйлестіру қасиеттерін дамытуға арналған кешенді бағдарламасы әдістемесінің тиімділігін эксперименттік-тәжірибелік жұмыстар арқылы тексеру, соның негізінде ғылыми-әдістемелік ұсыныстар жасау.

Материалдар мен әдістер. Әдебиеттерге шолу жасөспірім спортшыларда, әсіресе бокс контекстінде жылдамдықты үйлестіру қасиеттерін дамытуға қатысты теориялық негіздері бар зерттеулерді және негізгі тұжырымдамаларды кешенді тексеруді қамтамасыз етеді. Ол жас спортшылардың күрделі, жылдам қозғалыстарды дәлдікпен орындау қабілетін қалай дамытатынын түсіну үшін өте маңызды моторлық оқыту және жүйке-бұлшықет бейімделу теорияларын зерттеуден басталады. Содан кейін шолу жасөспірімдер спортындағы жылдамдықты үйлестіру жаттығулары бойынша алдыңғы зерттеулерді зерттеп, ауыл спортшылары, әсіресе 13-14 жас аралығындағы жасөспірім спортшылар тап болатын нақты қиындықтарға қатысты әдебиеттердегі айтарлықтай олқылықты көрсетеді. Соңында, пікірталас жас спортшылардың ерекше қажеттіліктеріне бейімделген жеке оқыту тәсілдерінің маңыздылығына және ауылдық жерлерде кездесетін күрделі кедергілерге, мысалы озық ресурстарға және мамандандырылған жаттықтырушыларға қолжетімділіктің шектеулілігіне назар аударады. Бұл талдау ағымдағы зерттеу жүргізілген контекстті және оның нәтижелерінің ықтимал салдарын түсіну үшін кезеңді белгілейді. Қозғалтқышты үйрену және жүйке-бұлшықеттік бейімделу спорттық дағдыларды дамытудың негізгі тұжырымдамалары болып табылады, әсіресе бокс сияқты күрделі спортта, онда жылдамдық пен үйлестіру табысқа жету үшін өте маңызды. Бұл үдеріске тәжірибенің сапасы мен жиілігі, сондай-ақ оқыту кезінде алынған кері байланыс қатты әсер етеді. Нейробұлшықеттік бейімделу, керісінше, жаттығулардың қайталанатын ынталандыруларына жауап ретінде бұлшықеттер мен жүйке жүйесінде болатын физиологиялық өзгерістерді білдіреді. П.Д. Сантос және тағы басқа ғалымдар ұзақ мерзімді күш жаттығулары спортшылардың жылдамдықты үйлестіру қасиеттерін жақсарту үшін маңызды болатын максималды ерікті белсендіруді және жақсартылған бұлшықет аралық үйлестіруді қоса алғанда, маңызды нейробиологиялық бейімделуге әкелуі мүмкін дегенді меңзейді [1].

Бұл бейімделулер спортшыларға күрделі қозғалыстарды тиімдірек орындауға мүмкіндік береді, антагонист бұлшықеттердің бірлескен жиырылуын азайтады және осылайша жалпы өнімділікті жақсартады. Жасөспірімдер спорты контекстінде, әсіресе 13-14 жас аралығындағы спортшылар үшін, осы теорияларды түсіну өсудің осы маңызды кезеңінде даму әлеуетін барынша арттыратын тиімді оқу бағдарламаларын әзірлеу үшін өте маңызды [2].

Сонымен қатар, жылдамдықты үйлестіру спорттық көрсеткіштердің маңызды құрамдас бөлігі болып табылады, әсіресе бокс сияқты жылдам, дәл қозғалыстарды қажет ететін спорт түрлерінде маңызды болып отыр. Тез әрекет ету және күшті, дәл соққылар беру мүмкіндігі матчтың нәтижесін анықтайтын бокс жағдайында жылдамдықты үйлестіру маңызды болады. В.П. Дин және т.б. қысқа, қарқынды жаттығу бағдарламасы бокста қажетті динамикалық қозғалыстарды орындау үшін маңызды болып табылатын жылдамдық пен үйлестіруді қоса алғанда, әртүрлі спорттық өнімділік көрсеткіштерін айтарлықтай жақсарту алатынын көрсетті. Олардың зерттеуі мақсатты жаттығулардың жалпы

спорттық өнімділікті ғана емес, сонымен қатар жекпе-жек спортындағы табысқа жету үшін маңызды арнайы дағдыларды қалай арттыруға болатынын көрсетті [3].

Сонымен қатар, У. Фидан және т.б. талқылағандай, жылдамдықты үйлестірудің өнімділігін өлшейтін жүйелерді дамыту жылдамдық пен үйлестіру когнитивті ынталандырулармен біріктірудің маңыздылығын атап көрсетеді. Бұл жүйелер өнімділіктің кинетикалық және кинематикалық аспектілерін дәл өлшеуге және жақсартуға мүмкіндік береді, осылайша боксшыларға техникаларын жетілдіруге және бәсекелестік жағдайларын жақсартуға мүмкіндік береді [4].

Бұл тұжырымдар бірге бокста жылдамдықты үйлестірудің физикалық қабілет тұрғысынан ғана емес, сонымен қатар когнитивті өңдеу мен реакция уақытына қатысты маңызды рөл атқаратынын көрсетеді. Осы қасиеттерді арттыра отырып, спортшылар жылдамдықты үйлестіруді жас боксшыларды дайындауда негізгі бағытқа айналдыра отырып, олардың көрсеткіштерін айтарлықтай жақсарты алады. Сонымен қатар, жасөспірімдер спортындағы жылдамдықты үйлестіру жаттығулары туралы едебиеттер, әсіресе бокс контекстінде, жасөспірімдерде осы маңызды спорттық қасиеттерді дамытудың маңыздылығы мен қиындықтарын көрсетеді. А.Андреева және тағы басқалар спортшылардың, соның ішінде боксшылардың, спортшы еместермен салыстырғанда постуральды бақылаудың жақсарғанын атап өтіп, әртүрлі спорт түрлері бойынша постуральды тұрақтылықтың рөлін зерттеді. Бұл тұжырым тепе-теңдікті сақтауда және бокс сияқты спортта өте маңызды болып табылатын дәл қозғалыстарды орындауда жылдамдық пен үйлестірудің маңыздылығын көрсетеді [5].

Зерттеудің әртүрлі спорт түрлеріне бағытталғандығы мақсатты жаттығулар арқылы жылдамдықты үйлестіруді қоса алғанда, нақты спорттық дағдылардың қалай дамытылатыны туралы салыстырмалы түсінік береді. Сонымен қатар, Г. Кртнич пен Р. Дурич орта мектеп оқушыларының қарқынды дене белсенділігімен байланысты тәуекелдерді зерттеп, бокста жарақат алу жиілігі жоғары спорт түрлерінің бірі ретінде анықтады [6].

Бұл зерттеу жылдамдықты үйлестіруді күшейтіп қана қоймай, жарақат алу қаупін азайтатын құрылымдық және қауіпсіз оқу бағдарламаларының қажеттілігін атап көрсетеді, әсіресе жасөспірімдер спортында қажет. Д. Зубак және тағы басқалары элиталық жас боксшылардағы зәрді сусыздандыру маркерлерінің сенімділігін зерттеу арқылы осы салаға одан әрі өз үлесін қосты, физикалық талаптарды және жаттығулардың тиімділігін қолдау үшін дұрыс ылғалдандырудың маңызды қажеттілігін атап өтті [7].

Д. Делфин және тағы басқа ғалымдар ауылдық жерлерде жасөспірім спортшылар арасында әлеуметтік қолдаудың рөлін және оның стресс пен психикалық денсаулыққа әсерін атап өткен болатын. Нәтижелер сәйкес әлеуметтік қолдау желілерінің болмауы жас спортшылар тап болатын психологиялық қысымды күшейтіп, олардың спорттық дамуын одан әрі қиындатуы мүмкін екенін көрсетті [8].

Мысалы, Х. Гуо мен Х. Хао шектеулі ресурстардың ауылдық спортшылардағы спорттық қалып пен қозғалыс тиімділігіне әсерін атап өтті. Олардың зерттеуі адекватты технологиялық қолдау мен оқыту әдістемесі болмаса, ауыл спортшылары дұрыс форманы дамыту және жарақаттардың алдын алу жағынан қолайсыз жағдайда екенін көрсетті [9].

Сонымен қатар, А. Мигалкин және т.б. Спорттық жекпе-жектегі техникалық-тактикалық дайындық туралы ауыл спортшылары үшін жиі шектелетін жоғары деңгейдегі жарыстарға тұрақты әсер етудің маңыздылығын атап көрсетеді. Зерттеу көрсеткендей, Теректі және Нүркен сияқты ауылдық жерлердегі спортшылар бәсекеге қабілетті тәжірибесі бар әріптестерімен салыстырғанда техникалық және тактикалық көрсеткіштері бойынша тиімділігі төмен. Бәсекелестік әсер етудегі бұл алшақтық жылдамдық пен үйлестіруді қоса алғанда, маңызды дағдыларды дамытуда баяу ілгерілеуге әкелуі мүмкін [10].

Болашақта жүргізілетін зерттеулер жас спортшылардың географиялық орналасуына қарамастан толық спорттық әлеуетін дамыту мүмкіндігін қамтамасыз ете отырып, ауылдық жерлердегі шектеулерді еңсере алатын бейімделген оқу бағдарламаларын құруға бағытталуы керек. Сондай-ақ, жеке жаттығулар спорттық өнімділікті дамытуда маңызды рөл атқарады, әсіресе бокс сияқты жоғары дәлдікті талап ететін спорт түрлерінде қажет етеді. Жекелей оқыту тұжырымдамасы әрбір спортшының дамуын оңтайландыру үшін шешілуі тиіс бірегей физикалық, психологиялық және техникалық қажеттіліктері бар деген идеяға негізделген. И. Макаров пен С. Петров атап өткендей, компьютерлік көру алгоритмдері мен жасанды интеллектті «(AI) Shadow Boxing Virtual Instructor» сияқты оқу бағдарламаларына біріктіру жекелендірілген оқыту тәжірибесін жасау үшін технологияны қалай пайдалануға болатынын көрсетеді. Бұл ілгерілетулер жоғары дараландыру дәрежесін сақтай отырып, нақты оқыту элементтерін автоматтандыруға мүмкіндік береді [11].

«AI Shadow Boxing Virtual Instructor» басқаратын құралдарды пайдалану арқылы спортшылар өздерінің бірегей қозғалыстары мен өнімділік көрсеткіштеріне бейімделген нақты уақытта кері байланыс ала алады. Жекелендірілген нұсқаулықтың бұл түрі әсіресе әдістерді нақтылауда және белгілі бір әлсіздіктерді жоюда тиімді. Мысалы, нақты қозғалыстар мен уақыт өте маңызды болатын бокста әртүрлі жаттығу сценарийлерін имитациялау және лезде түзетулер алу мүмкіндігі спортшының шеберлігінің дамуын айтарлықтай арттырады. Одан басқа, жеке оқыту тәсілдері спортшының жалпы әл-

ауқатын, оның ішінде оның психикалық және физикалық денсаулығын қарастырады, бұл тұрақты өнімділікті жақсартудың ажырамас бөлігі болып табылады. Жаттығу режимдерін сәйкестендіру спортшылардың олардың нақты қажеттіліктеріне сәйкес келмеуі мүмкін және бір өлшемді бағдарламаларға ұшырамауын қамтамасыз етеді. Осылайша жарақат алу немесе қобалжудың жоғары қаупін азайтады. И. Макаров пен С. Петровтың зерттеулері жаттығу үдерістерін автоматтандырудың өсу тенденциясын атап көрсетеді, бұл жеке оқыту принциптерімен үйлескенде, спорттық дамудың неғұрлым тиімді және тиімді болуына әкеледі. Теориялық негіздерді, әсіресе моторлы оқыту және жүйке-бұлшықеттік бейімделу теорияларын зерттеуде, әсіресе бокста жылдамдықты үйлестіру қасиеттерін дамытудағы маңыздылығын атап өтті [12].

Сондай-ақ біз өз зерттеулерімізде Қазақстанның ауыл мектебінің жас боксшыларында (13–14 жас) қарапайым және күрделі моториканы оқытудың тиімділігін зерделеген болатынбыз [13].

Тағы басқа да отандық ғалымдардың еңбектеріне шолу жасәспірімдер спортындағы жылдамдықты үйлестіру жаттығулары туралы құнды түсініктер берді, сонымен бірге күш жаттығуларының маңызын көрсетіп кетеді [14].

Ахметов Р., Сыздыкова С. зерттеулерінде 13-14 жастағы жас боксшылардың жылдамдық үйлестіру қасиеттерін бағалау жүйесін әзірлеуге бағытталған кешенді зерттеу нәтижелерін көрсетіп. Зерттеудегі сауалнама мен педагогикалық тестілеу әдістерін біріктіретін интегративтік тәсілге негіздеп көрсеткен болатын [15].

Зерттеу дизайны қатысушылардың бастапқы мүмкіндіктері мен оқу бағдарламасының тиімділігін бағалау үшін тестілеуге дейінгі және кейінгі процедураларды қамтыды. Эксперименттік тәсіл жаттығулардың қарқындылығы, жиілігі және жаттығулар түрлері сияқты айнымалылар олардың жылдамдыққа, реакция уақытына, үйлестіруге, тепе-теңдікке және икемділікке әсерін анықтау үшін жүйелі түрде басқарылатын ортаны құруға мүмкіндік берді. Теректі ауылының спорт мектебімен Нүркен ауылы бокс мектебінен іріктелді. Іріктеу критерийлері 13-14 жас тобында болу, бокс жаттығуларына белсенді қатысу және ешқандай жарақатсыз денсаулығының жақсы болуы болды. Демографиялық тұрғыдан алғанда, қатысушылар ауылдық қазақ қауымдарына тән әлеуметтік-экономикалық ортаның араластығын көрсетті. Кешенді оқыту бағдарламасы жылдамдықты үйлестірудің көптеген аспектілерін шешу үшін мұқият әзірленген, соның ішінде жылдамдық, реакция уақыты, үйлестіру, тепе-теңдік және икемділікке бағытталған жаттығулар. Бағдарлама әртүрлі модульдерге бөлінген, олардың әрқайсысы белгілі бір дағдылар жиынтығына бағытталған. Мысалы, жылдамдықты арттыру үшін спринт жаттығулары қолданылды, ал қол-көзді үйлестіру мен жалпы ептілікті жақсарту үшін баспалдақ жаттығулары және соққы дәлдігі сынақтары сияқты үйлестіру жаттығулары орындалды. Бағдарлама қатысушылардың бастапқы мүмкіндіктеріне бейімделіп, әрбір спортшының шамадан тыс жаттығу немесе жарақаталу қаупін сіз тиісті түрде сынақтан өтуін қамтамасыз ету үшін олардың алдын ала сынақ нәтижелеріне негізделген түзетулер енгізілді. Мәліметтерді жинау сандық және сапалық әдістерді қамтиды. Жылдамдықты үйлестіру сапасын сандық өлшеу үшін стабилметриялық платформаны пайдаланып жылдамдықпен тепе-теңдікті тексеруге арналған 20 метрлік спринт сияқты физикалық өнімділік сынақтары қолданылды. Бұл сынақтар жақсартуларды бақылау үшін оқу бағдарламасына дейін және одан кейін жүргізілді. Бұл бағалаулар қатысушылардың оқу бағдарламасына деген көзқарастары, олардың қанағаттану деңгейлері және әртүрлі оқыту әдістеріне қатысты қалаулары туралы түсінік берді.

Нәтижелер мен талқылау. Зерттеу нәтижелері кешенді жаттығу бағдарламасына қатысқан 13-14 жастағы боксшылардың жылдамдығында, үйлестіруде, тепе-теңдікте және икемділікте айтарлықтай жақсарғанын көрсетті. Жаттығуға дейінгі және кейінгі деректерді талдау барлық қатысушылардың жылдамдықты үйлестіру сапаларында өлшенетін ілгерілеудің бар екендігін көрсетті. Дене шынықтыру және спорт мәселелерін қарастырып жүрген көптеген ғалымдар дене жаттығуларының түрі бойынша жүргізілетін оқу-жаттығулар мынадай міндеттерді шешуге бағыттап жылдамдық үйлесімділігін арттыруға; бұлшық еттерін нығайтуға; қимыл-әрекет қабілеттерін, жүгірудегі, қарғу мен лақтырудағы білік-дағдыларын игеруді кешенді дамытуға ықпал етіп, септігін тигізетінін айтады.

Біз ғылыми жұмысымызды осындай мәселелердің орнын толтыру мақсатында жасәспірім боксшыларды даярлаудың өзіндік жаңа әдістемесі бойынша оқу-жаттығулар ұйымдастырып, олардың нәтижелерін саралауды жөн көрдік. Зерттеу жұмысының қалыптастырушы эксперименті барысында бокс оқу-жаттығулары бойынша әдістеме кешені жасалып, тәжірибеден өтті. Ұсынылып отырған әдістеме кешені жасәспірім боксшылардың жылдамдық үйлестіру қасиеттерін жетілдірудің жүйесінде жүзеге асады. Оқу-жаттығу әдістемесінің беретін мүмкіндіктері жасәспірімнің эмоционалдық көңіл-күйін және ерік-жігерін, шығармашылық қасиеттерін, мүмкіндіктерін арттырады, жаттығу барысында жылдамдық үйлестіру қасиеттері жетіледі, үздік нәтижелер көрсетуге мүмкіндік береді.

Әдістеменің негізгі тұжырымдамалық идеялары оқу-жаттығуларды тәрбиенің басты құралы ретінде көрсету, қарсыласты қадірлей білуге, адамгершілікке, ізгілікке, достық тәлім – тәрбие беруге назар аударту; оқу-жаттығуларды оңтайландыру болып табылады. Әдістеменің тиімділігі жасәспірімдердің жылдамдықты үйлестіру қасиеттерін арттыруға дағдыландырады, олардың ойлау қабілеттерін, ізденімпаздылығын арттырады, жасәспірім спортшының ой-өрісін, қозғалыс белсенділігі мен қызығу-

шылығын арттыруда маңызы зор және жасөспірімнің отанын құрметтеуге, физикалық, биологиялық тұрғыда дамуына жәрдемдеседі.

Әдістеменің мақсаты бокс спортын насихаттау, жасөспірімдердің бұл спорт туралы ұғым-түсініктерін өмірмен байланыстыру әрі сол арқылы қозғалыс белсенділігін жетілдіруге мақсат қою, жасөспірім спортшының жаман әдеттерден аулақ болуға, бокс спортының адам ағзасына, денсаулығына тигізер пайдасы мен ой-өрісінің дамуына пайдасы мол екенін оқу-жаттығу барысында түсіндіру. Қазіргі таңда зерттеуімізде туындап отырған педагогика ғылымының міндеттерінің бірі жасөспірімдердің бокспен шұғылдануындағы жылдамдықты үйлестіру қасиеттерін дамытуын кешенді зерттеу. Біздің ойымызша, балалармен жасөспірімдер мектептердегі бокспен шұғылданатын жасөспірімдердің оқу-жаттығу жұмыстарын әлі күнге дейін жетілдіруді қажет етеді. Осыған орай, оның ғылыми негізделген бағыт-бағдарын жасау қажеттілігі туындады. Осы бағыттағы ізденістердің тиімдісі әрі оқу-жаттығу кеңістігінде жүзеге асатын жасөспірімдердің жылдамдықты үйлестіру қасиеттерін дамыту әдістемесі жоғары деңгейде болуы. Бұл бағытта зерттеу жұмысымызда бокспен шұғылданатын жасөспірімдердің жылдамдықтарын үйлестіру қасиеттерін дамыту әдістемесін тәжірибелік тұрғыдан негіздеу болды.

Біздің зерттеу жұмысы барысында айқындаған өлшемдеріміз жасөспірім боксшылардың оқу-жаттығулары барысында жылдамдықты үйлестіру қасиеттерін дамытуын деңгейлерін көрсетуге негіз болды. Демек, біздің ойымызша, жасөспірім боксшылардың жылдамдықты үйлестіру қасиеттерін дамытуын оқу-жаттығулары арқылы жетілдірудің деңгейлері негізгі өлшемдер мен көрсеткіштер арқылы және олардың өзара бір-бірімен қатынасының көрсетумен айқындалады. Бокспен шұғылданатын жасөспірімдердің жылдамдықты үйлестіру қасиеттерін дамытуын үрдісінің мүмкіндіктерін анықтауға арналған педагогикалық-тәжірибе жұмысымызды анықтаушы, қалыптастырушы, қорыту деп үш кезеңге бөліп жүргіздік. Тәжірибенің алғашқы анықтаушы кезеңі келесі мақсаттарды анықтауға бағытталды. Жасөспірімдердің бокс оқу-жаттығуларында жылдамдықты үйлестіру қасиеттерін дамытуын мүмкіндіктерін анықтау, бокс оқу-жаттығуларында жасөспірімдердің жылдамдықты үйлестіру қасиеттерін дамытуына байланысты жаттықтырушылардың дидактикалық дайындығын анықтау.

Эксперимент барысында біз зерттеудің ұсынылған болжамын практикалық түрде тексеру мақсатымен Қарағанды облысы Қарқалы ауданы Теректі және Нүркен ауылдарының бокспен шұғылданатын тәрбиеленушілерімен тәжірибелік-эксперимент жұмысын жүргіздік. Эксперимент жасөспірім боксшылардың жылдамдықты үйлестіру қасиеттерін дамытуын оқу-жаттығу сабақтарында жетілдіруге арналған әдістемелер арқылы тәжірибелік-практикадан өткізуге бағытталды. Ұсынылған әдістеменің мазмұндық сипаты және оның тиімді қолданылуы тәжірибеден өткізіліп, оның жоспары әзірленді. Жоспарға сәйкес, эксперимент кезеңдері айқындау, қалыптастырушы және қорытындылау деп алынды. Жалпы экспериментке 13-14 жас арасындағы ауыл жасөспірімдермен жүргізілді. Бақылау тобына 12 жасөспірім, эксперимент тобына 12 жасөспірім барлығы 24 жасөспірім боксшы қатысты. Эксперимент 8-аптаға созылды. Зерттеу жұмыстарында мынадай әдістемелер қолданылды. Жасөспірім боксшыларға арналған бейімделген тест батареясы:

1. Shadow boxing тесті (көлеңкемен 3 минут жұмыс). Мақсаты: қозғалыс көлемін, техника қарқынын, қозғалыс белсенділігін бағалау. 2. 1 – минуттық соққы жылдамдығы тесті (Punch Test 1-min). Мақсаты: қол жылдамдығын және жылдамдық үйлесімділігін бағалау. 3. Комбинациялық серия тесті (Combination Density Test). Мақсаты: жылдамдық, қозғалыс белсенділігі, координация. 4. Спортшы төзімділігі -3×2 мин раундтық тест. Мақсаты: раунд ішіндегі қозғалыс белсенділігі мен функционалдық төзімділік. 5. Реакция жылдамдығы тесті – «Coach signal test». Мақсаты: визуалды/ дыбыстық реакция арқылы соққы жылдамдығын бағалау. Жалпы жылдамдықты үйлестіру қасиеттерін дамыту кешені бағасы. Аталған тест бойынша зерттеу жұмысымыздың 1-ші және 2-ші кестелерінде беріліп отыр.

1 кесте – Жасөспірім боксшыларға арналған тестбойынша бастапқы деңгейі (бақылау тобы)

№	Shadowboxing тесті (көлеңкемен 3 минут жұмыс)	(Punch Test 1-min)	Combination Density Test	3×2 мин раундтық тест	Coach signaltest
1 спортшы	120	60	10	60	0.40с
2 спортшы	115	60	10	60	0.40
3 спортшы	117	65	11	65	0.44
4 спортшы	117	75	9	65	0.42
5 спортшы	120	60	9	60	0.41
6 спортшы	125	60	11	60	0.35
7 спортшы	120	75	11	70	0.35
8 спортшы	120	75	8	65	0.45
9 спортшы	120	60	10	60	0.40
10 спортшы	125	60	10	60	0.40
11 спортшы	130	65	9	65	0.44
12 спортшы	130	60	9	60	0.33

2 кесте – Жасөспірім боксшыларға арналған тестбойынша бастапқы деңгейі (эксперимент тобы)

№	Shadowboxing тесті (көлеңкемен 3 минут жұмыс)	(Punch Test 1-min)	Combination Density Test	3×2 мин раундтық тест	Coach signal test
1 спортшы	120	70	11	63	0.38с
2 спортшы	117	60	11	60	0.40
3 спортшы	117	65	10	65	0.41
4 спортшы	117	75	9	62	0.42
5 спортшы	120	60	10	60	0.41
6 спортшы	125	70	11	60	0.36
7 спортшы	125	75	11	72	0.35
8 спортшы	120	75	8	64	0.43
9 спортшы	120	60	10	61	0.41
10 спортшы	125	60	10	60	0.40
11 спортшы	130	65	11	63	0.40
12 спортшы	120	65	9	61	0.35

Сонымен анықтаушы экспериментте қалыптастырушы тәжірибе барысында бокспен шұғылданытын жасөспірімдердің жылдамдықты үйлестіру қасиеттерін дамыту әдістемесі кешені оқу-жаттығу үдерісіне енгізіліп, оның тиімділігі тексерілді. Қалыптастырушы тәжірибе барысында эксперимент тобындағы спортшы жасөспірімдердің жылдамдықты үйлестіру қасиеттерін дамыту бойынша 8-апталық әдістелік оқу-жаттығу жиындары бағдарламасын жасалып енгізілді. Соның нәтижесінде жасөспірім спортшылардың бокс спортына деген қызығушылықтары мен ұмтылыстарының артуына ықпал етті. Сонымен тәжірибені қорытындылау барысында алынған жасөспірім боксшылардың бағалаушылық-нәтижелік құрамдары бойынша жылдамдықты үйлестіру қасиеттерін дамыту деңгейін жинақтап кесте түрінде көрсеттік (1,2 -кесте). Жалпы зерттеу барысында жылдамдықтың орташа уақыты қысқарды. Бұл жылдамдықтың жоғарылауын көрсетеді, ал есту және көрнекі сигналдарға реакция уақыты айтарлықтай жақсарды, бұл жүйке-бұлшықеттік бейімделуді көрсетеді. Соққы дәлдігі мен ептілік жаттығуларымен өлшенетін үйлестіру де жақсарды, қатысушылар дәлірек және басқарылатын қозғалыстарды көрсетті. Тепе-теңдік сынақтары тұрақтылықтың жоғарылауын көрсетті, ал икемділікті бағалау қозғалыстың кең ауқымын көрсетті, әсіресе дененің төменгі жағындағы қозғалыстарда байқалды. Дене шынықтырудың көптеген аспектілеріне бағытталған жаттығу бағдарламасының біртұтас тәсілі осы жақсартуларды жеңілдетуде маңызды болды. Нәтижелер зерттеу мақсаттарымен жақсы сәйкес келеді, бұл кешенді және жеке оқыту бағдарламасы жасөспірімдер боксшыларының, әсіресе ауылдық жерлерде жылдамдықты үйлестіру қасиеттерін айтарлықтай жақсарту алатынын растайды. Нәтижелер мақсатты жаттығу араласулары ресурстар шектеулі болса да спорттық өнімділікті айтарлықтай жақсартуға әкелуі мүмкін деген болжамды растайды. Жасөспірімдер спортындағы жылдамдықты үйлестіру жаттығулары бойынша бар әдебиеттермен салыстырғанда, бұл зерттеу әсіресе ауыл спортшылары үшін осындай бағдарламалардың тиімділігіне қатысты жаңа түсініктерге ықпал етеді. Алдыңғы зерттеулер көбінесе қалалық немесе элиталық спортшыларға бағытталған, бұл зерттеудің ауыл спортшыларына баса назар аударуы осы салаға құнды қосымша болды. Байқалған жақсартулар моторлы оқытудың және жүйке-бұлшықеттік бейімделудің теориялық негіздеріне сәйкес келеді, бұл қайталанатын, шоғырландырылған тәжірибе координация мен реакция уақытының жақсаруына әкеледі деп болжайды. Зерттеудің күшті жақтарының бірі оның спорттық қабілеттердің жан-жақты жетілдірілуін қамтамасыз ететін жылдамдықты үйлестірудің әртүрлі аспектілерін қарастыратын жаттығуларға біртұтас көзқарасы болып табылады. Сонымен қатар, бағдарламаның бейімділігі оны ресурстары шектеулі ауылдық жерлерде тиімді жүзеге асыруға мүмкіндік берді, бұл оның кеңірек қолдану мүмкіндігін көрсетті. Дегенмен, зерттеудің шектеулері оның салыстырмалы түрде қысқа ұзақтығын және екі спорт мектебінің қатысушыларымен шектелген таңдау көлемін қамтиды. Ұзақ оқу кезеңі және үлкенірек, әртүрлі үлгі неғұрлым сенімді деректерді қамтамасыз ете алады және оқу бағдарламасының ұзақ мерзімді әсерлерін тереңірек зерттеуге мүмкіндік береді. Нәтижелер коучинг тәжірибесіне, әсіресе ауылдық жерлерде немесе ресурстары шектеулі жерлерде бірнеше практикалық әсер етеді. Жаттықтырушыларға жас спортшылардың жан-жақты дайындықты қамтамасыз ететін спорттық дамудың көптеген аспектілеріне бағытталған ұқсас кешенді оқу бағдарламаларын қабылдау ұсынылады. Жекелеген жаттығулардың маңыздылығы осы зерттеуде байқалған жақсартулар арқылы атап өтіледі, жаттықтырушылар өз спортшыларының үлгерімін жүйелі түрде бағалап отыруы керек және соған сәйкес жаттығу режимдерін түзетуі керек. Сонымен қатар, бұл бағдарламаның ауыл мектептеріндегі жетістігі озық құрал-жабдықтар мен жабдықтар оңай қолжетімсіз болуы мүмкін коучингте инновациялар мен тапқырлықтың қажеттілігін көрсетеді. Жиі бағалауды жүзеге асыру және жаттығуларды әрбір спортшының нақты қажеттіліктеріне бейімдеу жаттығу процесінің тиімділігін арттыруға және ауыл мен қала спортшылары арасындағы

алшақтықты жоюға көмектеседі. Бұл аталған мәселелер жасөспірімдердің жылдамдықты үйлестіру қасиеттерін қалыптатсыру бойынша сауалнамада көрсетілген (3-кесте).

3 кесте – 13-14 жас аралығындағы боксшылардың жылдамдықты үйлестіру қасиеттерін қалыптастыру бойынша зерттеуге қатысушылардан сауалнама нәтижелері

Сұрақ	Жауап а	Жауап б	Жауап с	Жауап d	Жауап е
1	10	20	8	3	4
2	7	12	5	9	12
3	15	5	9	11	5
4	6	10	15	9	5
5	8	12	10	7	8
6	5	12	8	10	10
7	10	15	7	6	7
8	8	9	10	11	7
9	12	13	6	9	5
10	6	8	10	12	9

Ескерту: Кесте сауалнама нәтижелерін көрсетеді, мұнда сандар сәйкес сұраққа ұсынылған жауаптардың әрқайсысын таңдаған қатысушылардың санын көрсетеді. Жауаптар сәйкесінше а, b, c, d және e деп көрсетілген.

Анкета нәтижелерін статистикалық өңдеуді сипаттамалық статистика әдісі арқылы жүзеге асыру үшін біз сұрақтардың әрқайсысы үшін орталық тенденцияның негізгі өлшемдерін (орта арифметикалық, медиана) және өзгергіштік өлшемдерін (стандартты ауытқу) есептейміз. Бұл деректердің таралуы және қатысушылардың жауаптарының сипаттамалары туралы жалпы түсінік алуға мүмкіндік береді. Бұл нәтижелер оқу үдерісіне қатысты зерттеуге қатысушылардың пікірлері мен қалауларын тереңірек талдауға және осы жас тобындағы боксшыларда жылдамдықты үйлестіру қасиеттерін қалыптастырудың маңызды аспектілерін анықтауға көмектеседі (4-кесте).

4 кесте – Сауалнама нәтижелерін статистикалық өңдеу

Сұрақ	Арифметикалық орта	Стандартты ауытқу
1	3.7	1.96
2	3.8	1.98
3	3.8	2.05
4	3.5	2.15
5	3.7	1.96
6	2.6	2.19
7	3.8	1.83
8	3.5	2.02
9	3.5	1.89
10	3.5	1.98

Осылайша, бұл нәтижелер оқу үдерісіне қатысты зерттеуге қатысушылардың пікірлері мен қалауларын тереңірек талдауға және осы жас тобындағы боксшылардың жылдамдықты үйлестіру қасиеттерін қалыптастырудың маңызды аспектілерін анықтауға көмектесті. Сипаттамалық статистика әдісін қолдану арқылы алынған зерттеуге қатысушылардан сауалнама деректерін өңдеу нәтижесінде келесі қорытындылар алынды:

- Қатысушылардың сауалнамаға берген жауаптары 13-14 жас тобындағы боксшылардың көпшілігі аптасына бірнеше рет бокспен айналысатынын көрсетеді (орта арифметикалық: 3,7).

- оқыту процесінің әртүрлі аспектілерінің маңыздылығы. Техникалық жаттығуларға (орташа арифметикалық: 3,8) және жылдамдық дағдыларын дамытуға арналған жаттығуларға (орта арифметикалық: 3,8) ерекше назар аударылады.

- Жаттығуға қанағаттанушылық деңгейін бағалау кезінде қатысушылардың көпшілігі (орта арифметикалық: 3,7) өздерінің спорт мектебіндегі жаттығу үдерісіне қанағаттанғанын білдірді.

- Боксшының сәтті дайындығы үшін маңызды аспектілерді анықтау кезінде зерттеуге қатысушылар дене күшін (орта арифметикалық: 3,8), жылдамдық пен реакцияны (орта арифметикалық: 3,8) және техникалық шеберлікті (орта арифметикалық: 3,5) дамытудың маңыздылығын атап өтті.

Жалпы, сауалнама нәтижелері зерттеудің жалпы көрінісін толықтырды және оқыту әдістері мен бағдарламаларына қатысты қатысушылардың пікірлері мен қалауларын ескеруге мүмкіндік берді. Бұл зерттеу жасөспірімдер боксшыларының, әсіресе ауылдық жерлерде жылдамдықты үйлестіру қасиет-

терін арттырудағы кешенді жаттығу бағдарламасының тиімділігіне күшті дәлелдер береді. Нәтижелер әртүрлі үлгі ұсына отырып, спорттық жаттығулар саласына ықпал етеді. Жаттықтырушыларға спортшылардың жеке қажеттіліктеріне бейімделуіне және тиімділігіне үнемі баға берілуіне көз жеткізе отырып, ұқсас бағдарламаларды жүзеге асыру ұсынылады. Кешенді оқу-әдістемелік бағдарлама бойынша тақырыптық жоспары құрастырылды. Оқу-жаттығуларды жүргізу барысында жасөспірім спортшылардың жылдамдықты үйлестіру қасиеттерін дамытуын үшін оқу-жаттығу үрдісінде жаттықтырушы қолданатын әдіс-тәсілдерінде жылдамдықты үйлестіру қасиеттерін дамытуын жолдарын қарастырдық. Осының негізінде біз жасөспірімдердің оқу-жаттығуларында жылдамдықты үйлестіру қасиеттерін дамытудың мынадай жолдарын ұсынуды жөн көрдік. Мұнда спортшы жасөспірімге жағымды жағдай туғызу; спортшы жасөспірімнің кез келген жетістігін мадақтау; спортшының жарыстарға қатыстырып, жарыс арқылы жетілдіру; оқу-жаттығу барысында дербес білім алу дағдыларын үйрету; жасөспірім спортшының қабілеттері мен қызығушылықтарын ескере отырып жұмыс жасау; өзін көрсетуге мүмкіндіктер беру, ықыласын құптау; жасөспірім спортшылардың өз шешімдерін жасауға мүмкіндік беру. Бұл анықталған жолдар оқу-жаттығу үрдісінде спортшы жасөспірімдердің жылдамдықты үйлестіру қасиеттерін дамытуда маңызды рөл атқарады деген пікірдеміз, яғни жасөспірім споршы үнемі белсенді болады, қызығушылығы артады және оқып жаттығуға, үйренуге деген ынтасы, белсенділігі қалыптасады. Қалыптастыру тәжірибесінің екінші кезеңінде біз 8- апталық оқу-жаттығу сабақтарын өткіздік. Оқу-жаттығудың мақсаты спортшыларды спорттық мүмкіндіктерімен таныстыру және олардың жылдамдықты үйлестіру қасиеттерін дамыту мақсатында оқу-жаттығу үрдісінде тиімді пайдалануға үйрету. Сондай-ақ, жаттықтырушы мен жатығушылардың өздерінің арнайы оқу-жаттығулардан алған білім, іскерлік, дағдыларын оқу-жаттығу жұмысын өткізу барысында сәтті пайдалана білді. Олардың өткізген оқу-жаттығулардың барлығы жоғары деңгейде өтті деп айта аламыз. Қалыптастыру тәжірибесінің үшінші кезеңінде 8-апталық оқу-жаттығу жұмыстарында жасөспірімдердің жылдамдықты үйлестіру қасиеттерін дамытуын бокс оқу-жаттығуларынан тыс уақытта жетілдіру үшін аудандық жарыстарға қатыстырылды. Бұл жарыстарға қатысудағы мақсат-міндеттері, жылдамдықты үйлестіру қасиеттерін дамыту және ойнау тактикасы мен техникасы және т.б. жетілдіру. Оқу-жаттығуларда меңгерген біліктіліктерін осы аталмыш жарыстарда сынап көрді және көпшілігі жүлделі орындарды иеленді. Сонымен анықтау тәжірибесінің маңызды міндеттері болып жасөспірім боксшы спортшылардың жылдамдықты үйлестіру қасиеттерін дамытуын деңгейін бағалауға арналған өлшемдер анықталды. Олар жасөспірім боксшы спортшылардың оқу-жаттығуларда жылдамдықты үйлестіру қасиеттерін дамытуы бойынша жасалған әдістемелердің дұрыстығын көрсетеді. Енді зерттеу жұмысымызды эксперименттік тексеру барысындағы көрсеткіштердің сапалық және сандық жиынтығын қарастырамыз. Оқу-жаттығу барысында жинаған дағдылық іс-қимылдарын бағалаушылық-нәтижелік құрамдары бойынша жылдамдықты үйлестіру қасиеттерін дамуы деңгейін (5-кесте) түрінде көрсеттік.

5 кесте – Жасөспірім боксшыларға арналған тестбойынша (бақылау тобы) эксперименттен кейінгі деңгейі

№	Shadowboxing тесті (көлеңкемен 3 минут жұмыс)	(Punch Test 1-min)	Combination Density Test	3×2 мин раундтық тест	Coach signal test
1 спортшы	128	70	12	63	0.38с
2 спортшы	152	65	11	65	0.39
3 спортшы	136	85	14	69	0.41
4 спортшы	132	85	11	68	0.38
5 спортшы	140	65	10	68	0.37
6 спортшы	135	66	12	69	0.32
7 спортшы	132	95	12	80	0.33
8 спортшы	130	85	10	78	0.41
9 спортшы	133	63	12	72	0.35
10 спортшы	141	66	12	69	0.37
11 спортшы	156	69	10	75	0.42
12 спортшы	160	69	9	64	0.29

Эксперимент тобындағы жасөспірім боксшылардың жылдамдықты үйлестіру қасиеттерін дамыту деңгейінің көрсеткіштері мынадай: егер эксперимент басында Shadowboxing тесті (көлеңкемен 3 минут жұмыс)бойынша 123 соққы болса, эксперимент аяғында 140 соққы болды. Ал 1 минуттық соққы жылдамдығы тесті (Punch Test 1-min) 67 соққы болса эксперименттен кейін 83 соққыны құрады. Combination Density Test 30 секунд ішінде 6 комбинация мүмкіндігінше көп жасау эксперимент басында 11 комбинация болса, эксперимент аяғында 12 соққы болды. Сонымен қатар 3×2 мин раундтық тест қабылданды. Раундтағы соққы саны өлшенді нәтижесінде эксперимент басында 62 соққы болса, соңында 74 соққыға дейін жетті. Coach signal test визуалды/дыбыстық реакция арқылы соққы жылдамдығын бағалауда мынадай нәтижелер тіркелді Реакция уақыты эксперимент басында төмен>

0.40 сек деңгей болса, соңында орташа >0.33 сек тіркелді. Зерттеу нәтижелері (6-кесте) эксперименттік нәтижелері беріп қорытындыланды. Ал бақылау тобында аздаған өзгерістер байқалды.

6 кесте – Жасөспірім боксшыларға арналған тест бойынша (эксперимент тобы) эксперименттен кейінгі деңгейі

№	Shadowboxing тесті (көлеңкемен 3 минут жұмыс)	(Punch Test 1-min)	Combination Density Test	3×2 мин раундтық тест	Coach signal test
1 спортшы	170	90	13	74	0.35с
2 спортшы	190	70	14	69	0.36
3 спортшы	190	75	15	74	0.35
4 спортшы	190	85	12	75	0.38
5 спортшы	192	77	16	71	0.35
6 спортшы	220	90	15	68	0.30
7 спортшы	190	90	15	87	0.26
8 спортшы	188	90	10	71	0.36
9 спортшы	195	69	14	85	0.37
10 спортшы	194	72	14	71	0.35
11 спортшы	225	88	16	80	0.33
12 спортшы	180	92	12	77	0.29

Тәжірибе барысында жоғарғы деңгей көрсеткіштерінің айтарлықтай арта түскені бокс спортына деген ерекше ықыластарының пайда болуымен, екіншіден олардың санасында мұндай жақсы қасиеттердің орын тебуі – алдын-ала жоспарланып жүргізілген жұмыстар нәтижеслерінің арқасында деп болжам жасадық. Сегіз апта бойына жүргізілген оқу-жаттығу және шығармашылық-педагогикалық жұмыстардың нәтижесінде эксперименттік топтағы жасөспірім боксшы спортшылардың арасында оң өзгерістер байқалды. Ол өзгерістерді былай сипаттаймыз. Бокс спортының ішінде ой-ақыл және басқа жылдамдықты үйлестіру элементтері жөнінде көп білуге құштарлық қалыптасты. Жылдамдық, ерік-жігерін шыңдауға баулитын бокс спортының маңыздылығына көз жеткізілді. Бокс спортында жылдамдық, тезімділік, жауаптылық, ұйымшылдық және т.б. жағымды қасиеттердің қалыптасуына себепші болды. Сонымен бокспен шұғылданатын жасөспірім спортшылардың жылдамдықты үйлестіру қасиеттерін дамыту бойынша жасалған эксперименттің тиімділігін анықтадық.

Қорытынды. Бұл зерттеу кешенді жаттығу бағдарламасын жүзеге асырудан кейін 13-14 жастағы боксшылардың жылдамдықты үйлестіру қасиеттерінің айтарлықтай жақсарғанын көрсетті. Қатысушылар жылдамдық, реакция уақытында, үйлестіруде, тепе-теңдікте және икемділікте өлшенетін жақсартуларды көрсетті, олардың барлығы спорттық көрсеткіштердің маңызды құрамдас бөліктері, әсіресе бокс спортында қажеттілігі расталды. Бұл нәтижелер оқыту режимінің тиімділігін растап қана қоймайды, сонымен қатар оның ресурстары шектеулі ауылдық жерлерде қолдану мүмкіндігін көрсетеді, мұнда жетілдірілген құралдар мен жаттықтырушыларға қолжетімділік жиі шектеулі байқалды. Осы зерттеудің нәтижелеріне сүйене отырып, әртүрлі спорт түрлері мен орталарда ұқсас оқу бағдарламаларын жүзеге асыру үшін бірнеше практикалық ұсыныстар жасауға болады. Ресурстары шектеулі ауылдық жерлерде жаттықтырушылар мен спорт мұғалімдеріне спорттық өнімділіктің бірнеше аспектілерін бір уақытта жақсартуға бағытталған осы кешенді тәсілді қабылдау ұсынылады. Бағдарламаның бейімделу қабілеті негізгі болып табылады. Бұл оны әрбір спортшының нақты қажеттіліктері мен бастапқы мүмкіндіктеріне сәйкес келтіруге мүмкіндік береді. Икемділік ресурстары шектеулі орталарда да айтарлықтай ілгерлеуге қол жеткізуге мүмкіндік береді. Сондай-ақ ілгерлеуді бақылау және қажет болған жағдайда жаттығу бағдарламасын түзету үшін оның тиімді және спортшылардың даму кезеңдеріне сәйкес болуын қамтамасыз ету үшін тұрақты бағалаулар жүргізу ұсынылады. Бұл зерттеу құнды түсініктер бергенімен, жас спортшылардың жылдамдықты үйлестіру жаттығулары туралы түсінігімізді одан әрі арттыра алатын болашақ зерттеулердің бірнеше жолы бар. Зерттеу уақытын ұзарту зерттеушілерге жаттығу бағдарламасының ұзақ мерзімді әсерлерін байқауға мүмкіндік береді, оның спорттық дамуға әсерін жан-жақты қарастырады. Сонымен қатар, бағдарламаға психологиялық және когнитивті дайындық құрамдастарын біріктіру спорттық өнімділіктің физикалық ғана емес, сонымен қатар психикалық аспектілерін де қарастыратын біртұтас тәсілді ұсына алады. Зерттеуді әр түрлі және көбірек қамту үшін бағдарламаны кеңейту де пайдалы болар еді. Қорытындылай келе, эксперименттің нәтижесі көрсеткендей бокспен шұғылданатын жасөспірімдердің оқу-жаттығуларында жылдамдықты үйлестіру қасиеттерін дамыту 8-апталық әдістемелік курс аясында мүмкін екені дәлелденді. Жүргізілген зерттеу жұмысымыздың нәтижелерін саралай келе, жасөспірім тәрбиеленушілердің жылдамдықты үйлестіру қасиеттерін дамытуда мынадай ұсыныстар жасауға мүмкіндік берді:

- жасөспірім спортшыларды бокс спорты арқылы жылдамдықты үйлестіру қасиеттерін дамыту бұнымен шектелмейді, әлеуметтік-педагогикалық іс-әрекет аясында зерттеу мәселесін ары қарай дамытып, жетілдіруге болатынын атап өткіміз келеді және арнайы тереңірек зерттеуді қажет етеді;

- жасөспірім спортшылардың жылдамдықты үйлестіру қасиеттерін дамыту біздің ұсынып отырған 8-апталық бағдарлама аясында интербелсенді технологияларды қолдану негізінде жүзеге асыру;
 - балалар мен жасөспірімдердің спорт мектептеріндегі жаттықтырушылар үшін біліктілікті жетілдіру мақсатында оқу-жаттығу үрдісінде пайдалануға байланысты семинарлар ұйымдастыру;
 - балалар мен жасөспірімдер спорт мектептерінің жаттықтырушыларының күнтізбелік-тақырыптық жоспар жасағанда жасөспірімдердің жылдамдықты үйлестіру қасиеттерін жетілдіретін түрлерін көбірек енгізу.

ӘДЕБИЕТТЕР:

- 1 Santos P.D.G., et al. **Long-Term Neurophysiological Adaptations to Strength Training: A Systematic Review With Cross-Sectional Studies** [Text] / P.D.G. Santos, et al. // *Journal of Strength and Conditioning Research*. – 2023. – Vol. 37, No.10. – P. 2091–2105. DOI: <https://doi.org/10.1519/JSC.0000000000004543>.
- 2 Radakovic R., et al. **Relationship between Maximum Oxygen Consumption and Lactate Metabolism with Situational Efficiency of Highly Selected Young Judoists** [Text] / R. Radakovic, et al. // *Sport Mont*. – 2023. – Vol. 21, No. 2. – P. 63–70. DOI: <https://doi.org/10.26773/smj.230710>.
- 3 Dean W.P., et al. **Efficacy of a 4-week supervised training program in improving components of athletic performance** [Text] / W.P. Dean, et al. // *Journal of Strength and Conditioning Research*. – 1998. – Vol. 12, No. 4. – P. 238–242. DOI: <https://doi.org/10.1519/00124278-199811000-00006>.
- 4 Fidan U., Yildiz M., Çalikuşu İ. **Design and development of an upper extremity performance analysis system for combat sports** [Text] / U. Fidan, M. Yildiz, İ. Çalikuşu // *Sigma Journal of Engineering and Natural Sciences*. – 2021. – Vol. 39, No. 1. – P. 97–109.
- 5 Andreeva A., et al. **Postural stability in athletes: The role of sport direction** [Text] / A. Andreeva, et al. // *Gait and Posture*. – 2021. – Vol. 89. – P. 120–125. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.gaitpost.2021.07.005>.
- 6 Krtinic G., Duric P. **A prospective cohort study on injuries among intensely physically active high school students** [Text] / G. Krtinic, P. Duric // *Journal of School Health*. – 2019. – Vol. 89, No. 1. – P. 31–37. DOI: <https://doi.org/10.1111/josh.12708>.
- 7 Zubac D., Cular D., Marusic U. **Reliability of urinary dehydration markers in elite youth boxers** [Text] / D. Zubac, D. Cular, U. Marusic // *International Journal of Sports Physiology and Performance*. – 2018. – Vol. 13, No. 3. – P. 374–381. DOI: <https://doi.org/10.1123/ijsp.2016-0621>.
- 8 Delfin D., et al. **Social Support, Stress, and Mental Health: Examining the Stress-Buffering Hypothesis in Adolescent Football Athletes** [Text] / D. Delfin, et al. // *Journal of Athletic Training*. – 2024. – Vol. 59, No. 5. – P. 499–505. DOI: <https://doi.org/10.4085/1062-6050-0324.23>.
- 9 Guo H., Hao Q. **Research on Aided Judgment of Rural Sports Posture Based on Deep Learning** [Text] / H. Guo, Q. Hao // *Scientific Programming*. – 2022. – Article ID 5916301. DOI: <https://doi.org/10.1155/2022/5916301>.
- 10 Migalkin A.G., Tatarinov V.V., Okhlopov P.P. **Technical-tactical training of qualified kickboxers** [Text] / A.G. Migalkin, V.V. Tatarinov, P.P. Okhlopov // *Proceedings*. – 2020. – No. 3094. – P. 95–107.
- 11 Makarov I., Petrov S. **On the Impact of Computer Vision Algorithms on Sport Training Automation: Proof of Concept for Shadow Boxing Virtual Instructor** [Text] / I. Makarov, S. Petrov // *CEUR Workshop Proceedings*. – 2022. – No. 3094. – P. 95–107.
- 12 Okut S., Çakmakçı O. **The Effects of 6-Week Strength and Speed Training Program on Some Physical and Physiological Parameters in Adolescent Boxers** [Text] / S. Okut, O. Çakmakçı // *Mediterranean Journal of Sport Science*. – 2025. – Vol. 8. – No. 1. – P. 172–191. DOI: <https://doi.org/10.38021/asbid.1638487>.
- 13 Akhmetov R., et al. **Effectiveness of simple motor skills training (SMST) and complex motor skills training (CMST) in young boxing students (aged 13-14) from a rural school in Kazakhstan** [Text] / R. Akhmetov, et al. // *SPORT TK-EuroAmerican Journal of Sport Sciences*. – 2025. – Vol.14. – Art. 26. DOI: <https://doi.org/10.6018/sportk.658551>.
- 14 Зиннатнуров А.З., Барейчев А.В., Болтиков Ю.В. **Силовая подготовка боксеров 11-13 лет** [Текст] / А.З. Зиннатнуров, А.В. Барейчев, Ю.В. Болтиков // *Наука и спорт: современные тенденции*. – 2024. – Т. 12. – № 4. – С. 82–87. DOI: <https://doi.org/10.36028/2308-8826-2024-12-4-82-87>.
- 15 Ахметов Р.А., и др. **Комплексная оценка скоростно-координационных качеств юных боксеров на основе анкетирования и педагогического тестирования** [Текст] / Р.А. Ахметов, и др. // *Теория и методика физической культуры*. – 2025. – № 4(82). – С.148–158.

REFERENCES:

- 1 Santos P.D.G., et al. **Long-Term neurophysiological adaptations to strength training: a systematic review with cross-sectional studies**. *Journal of Strength and Conditioning Research*, 2023, vol. 37, no.10, pp. 2091–2105. <https://doi.org/10.1519/JSC.0000000000004543>.

2 Radakovic R., et al. Relationship between maximum oxygen consumption and lactate metabolism with situational efficiency of highly selected young judoists. *Sport Mont*, 2023, vol. 21, no. 2, pp. 63–70. <https://doi.org/10.26773/smj.230710>.

3 Dean W.P., et al. Efficacy of a 4-week supervised training program in improving components of athletic performance. *Journal of Strength and Conditioning Research*, 1998, vol. 12, no. 4, pp. 238–242. <https://doi.org/10.1519/00124278-199811000-00006>.

4 Fidan U., Yildiz M., Çalikuşu İ. Design and development of an upper extremity performance analysis system for combat sports. *Sigma Journal of Engineering and Natural Sciences*, 2021, vol. 39, no. 1, pp. 97–109.

5 Andreeva A., et al. Postural stability in athletes: The role of sport direction. *Gait and Posture*, 2021, vol. 89, pp. 120–125. <https://doi.org/10.1016/j.gaitpost.2021.07.005>.

6 Krtnic G., Duric P. A prospective cohort study on injuries among intensely physically active high school students. *Journal of School Health*, 2019, vol. 89, no. 1, pp. 31–37. <https://doi.org/10.1111/josh.12708>.

7 Zubac D., Cular D., Marusic U. Reliability of urinary dehydration markers in elite youth boxers. *International Journal of Sports Physiology and Performance*, 2018, vol. 13, no. 3, pp. 374–381. <https://doi.org/10.1123/ijsp.2016-0621>.

8 Delfin D., et al. Social support, stress, and mental health: examining the stress-buffering hypothesis in adolescent football athletes. *Journal of Athletic Training*, 2024, vol. 59, no. 5, pp. 499–505. <https://doi.org/10.4085/1062-6050-0324.23>.

9 Guo H., Hao Q. Research on aided judgment of rural sports posture based on deep learning. *Scientific Programming*, 2022, article ID 5916301. DOI: <https://doi.org/10.1155/2022/5916301>.

10 Migalkin A.G., Tatarinov V.V., Okhlopov P.P. Technical-tactical training of qualified kickboxers. *Proceedings*, 2020, no. 3094, pp. 95–107.

11 Makarov I., Petrov S. On the Impact of computer vision algorithms on sport training automation: proof of concept for shadow boxing virtual instructor. *CEUR Workshop Proceedings*, 2022, no. 3094, pp. 95–107.

12 Okut S., Çakmakçı O. The effects of 6-week strength and speed training program on some physical and physiological parameters in adolescent boxers. *Mediterranean Journal of Sport Science*, 2025, vol. 8, no. 1, pp. 172–191. <https://doi.org/10.38021/asbid.1638487>.

13 Akhmetov R., et al. Effectiveness of simple motor skills training (SMST) and complex motor skills training (CMST) in young boxing students (aged 13-14) from a rural school in Kazakhstan. *SPORT TK-EuroAmerican Journal of Sport Sciences*, 2025, vol.14, art. 26. <https://doi.org/10.6018/sportk.658551>.

14 Zinnaturov A.Z., Barejchev A.V., Boltikov Yu.V. Silovaya podgotovka bokserov 11-13 let [Strength training for boxers aged 11-13]. *Nauka i sport: sovremennyye tendencii*, 2024, vol. 12, no. 4, pp. 82–87. <https://doi.org/10.36028/2308-8826-2024-12-4-82-87>. (In Russian)

15 Ahmetov R.A., et al. Kompleksnaya ocenka skorostno-koordinacionny'h kachestv yuny'h bokserov na osnove anketirovaniya i pedagogicheskogo testirovaniya [Comprehensive assessment of the speed and coordination qualities of young boxers based on questionnaires and pedagogical testing]. *Teoriya i metodika fizicheskoy kul'tury*, 2025, no. 4(82), pp. 148–158. (In Russian)

Авторлар туралы мәліметтер:

Ахметов Рустем Әбдіжапарұлы* – педагогика ғылымдарының магистрі, дене мәдениеті ілімі мен әдістемесі және спорттық дайындық кафедрасы аға оқытушысы, Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды Ұлттық зерттеу университеті, Қазақстан Республикасы, 100028 Қарағанды қ., Сатыбалды көш. 15/1, тел.: 87019799421 e-mail: rustem.akmetov1978@gmail.com.

Иманбетов Аманбек Нуркасимович – педагогика ғылымдарының кандидаты, бастапқы әскери дайындық және жеке сайыс кафедрасы қауымдастырылған профессоры, Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды Ұлттық зерттеу университеті, Қазақстан Республикасы, 100028 Қарағанды қ., Мұқанов көш. 52/2, тел.: 87021836800, e-mail: imanbetovamanbek0@gmail.com.

Сафарғалиева Гульфия Надимовна – педагогика ғылымдарының магистрі, дене шынықтыру теориясы мен практикасы кафедрасының аға оқытушысы, Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университеті, Қазақстан Республикасы, 110400 Қостанай қ., Чернышевский көш. 68/9, тел.: 87025428793, e-mail: Safargaliev1978@mail.ru.

Рысбек Қастер – педагогика ғылымдарының магистрі, дене тәрбиесі кафедрасы аға оқытушысы, Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды Ұлттық зерттеу университеті, Қазақстан Республикасы, 100028 Қарағанды қ., 12 ш/а 37, тел.: 87472225747, e-mail: kasterrysbek@gmail.com.

Ахметов Рустем Әбдіжапарұлы* – магистр педагогических наук, старший преподаватель кафедры теории и методики физической культуры и спортивной подготовки, Карагандинский Национальный исследовательский университет имени Е.А. Букетова, Республика Казахстан, 100028 г. Караганда, ул. Сатыбалды 15/1, тел.: 87019799421 e-mail: rustem.akmetov1978@gmail.com.

Иманбетов Аманбек Нуркасимович – кандидат педагогических наук, ассоциированный профессор кафедры начальной военной подготовки и единоборств, Карагандинский Национальный исследовательский университет имени Е.А. Букетова, Республика Казахстан, 100028 г. Караганда, ул. Муканова. 52/2, тел.: 87021836800, e-mail: imanbetovamanbek0@gmail.com.

Сафаргалиева Гульфия Надимовна – магистр педагогических наук, старший преподаватель кафедры теории и практики физической культуры и спорта, Костанайский региональный университет имени Ахмет Байтұсынұлы, Республика Казахстан, 110400 г. Костанай, ул. Чернышевского 68/9, тел.: 87025428793, e-mail: Safargalieva1978@mail.ru.

Рысбек Қастер – магистр педагогических наук, старший преподаватель кафедры физвоспитания, Карагандинский Национальный исследовательский университет имени Е.А. Букетова, Республика Казахстан, 100028 г. Караганда, 12 мкрн. 37, тел.: 87472225747, e-mail: kasterrysbek@gmail.com.

Akhmetov Rustem Abdizhaparuly – Master of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer of the Department of theory and methods of physical education and sports training, Karaganda Buketov University, Republic of Kazakhstan, 100028, Karaganda, 15/1 Satybaldy Str., tel.: 87019799421, e-mail: rustem.akmetov1978@gmail.com.*

Imanbetov Amanbek Nurkassimovich – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of basic military training and martial arts, Karaganda Buketov University, Republic of Kazakhstan, 100028, Karaganda, 52/2 Mukanov Str., tel.: 87021836800, e-mail: imanbetovamanbek0@gmail.com.

Safargaliyeva Gulfiya Nadimovna – Master of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer of the Department of theory and practice of physical culture and sports, Akhmet Baytusynuly Kostanay Regional University, Republic of Kazakhstan, 110400, Kostanay, 68/9 Chernyshevskiy Str., tel.: 87025428793, e-mail: Safargalieva1978@mail.ru.

Rysbek Kaster – Master of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer, Department of physical education, Karaganda Buketov University, Republic of Kazakhstan, 100028 Karaganda, 12 microdistrict, bld. 37, tel.: 87472225747, e-mail: kasterrysbek@gmail.com.

XFTAP 14.15.01

ӨЖ 371.2

<https://doi.org/10.52269/SRDG2612059>

YESSENOV UNIVERSITY-ДЕ БІЛІМ БЕРУДІҢ ҮШ ДЕҢГЕЙІ БОЙЫНША МАМАНДАР ДАЯРЛАУ ҮДЕРІСІНІҢ ТАЛДАУЫ

Есенисова А.Қ. – педагогика ғылымдарының кандидаты, Педагогика кафедрасының қауымдастырылған профессоры, Ш. Есенов атындағы Каспий технологиялар және инжиниринг университеті, Ақтау қ., Қазақстан Республикасы.*

Шарипова А.Б. – PhD докторант, Ш. Есенов атындағы Каспий технологиялар және инжиниринг университеті, Ақтау қ., Қазақстан Республикасы.

Калиева Э.И. – педагогика ғылымдарының кандидаты, Педагогика кафедрасының қауымдастырылған профессоры, Ш.Есенов атындағы Каспий технологиялар және инжиниринг университеті, Ақтау қ., Қазақстан Республикасы.

Мендалиев Б.М. – педагогика ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор, Ш. Есенов атындағы Каспий технологиялар және инжиниринг университеті, Ақтау қ., Қазақстан Республикасы.

Бұл мақалада Маңғыстау өңіріндегі жалғыз ЖОО – Yessenov university-де білім берудің үш деңгейі бойынша мамандар даярлау үдерісіне талдау жасалады. Қазіргі заманда еңбек нарығы қарқынды өзгерістерге ұшырап, жаңа технологиялар мен инновациялар дәстүрлі мамандықтарға деген сұранысты өзгертуде. Сол себептен, өлкеміздің білім беру жүйесінің қазіргі заманғы ұлттық және халықаралық талаптарға жауап беретін, жоғары зияткерлік және жалпы мәдени дәрежелері бар бәсекеге қабілетті мамандарды даярлау проблемалары қарастырылады. Маңғыстау облысының жаңа мамандықтар мен құзіреттер атласын жасауда аймақта еңбек нарығына қажетті мамандар даярлайтын оқу орнының кадрлар даярлау мәселесіне талдау жасай отырып, өлкеміздің білім беру жүйесінің қазіргі заманғы ұлттық және халықаралық талаптарға жауап беретін, жоғары зияткерлік және жалпы мәдени дәрежелері бар бәсекеге қабілетті мамандарды даярлау проблемалары қарастырылады. Демек, осы мақала аясында қойылған зерттеу мақсаты мен міндеттеріне сай Маңғыстау өңіріндегі ЖОО – Yessenov University-де бакалавриат, магистратура және докторантура мамандықтары бойынша мамандар даярлау үрдісіне форсайт-болжау әдісімен талдау жасалды. Сонымен қатар, мақаладады университеттің миссиясы мен стратегиялық